

Рівненський державний
гуманітарний університет

Студентський дайджест

Збірник наукових матеріалів
здобувачів вищої освіти

№ 11
2025

Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Студентський дайджест

збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 11

Рівне, 2025

Студентський дайджест : збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти.
Випуск 11. Рівне : РДГУ, 2025. 70 с.

Головний редактор :

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології, в.о.ректора, Рівненського державного гуманітарного університету

Виконавчий редактор :

Корчакова Наталія Вікторівна – доктор психологічних наук, професор, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної колегії :

Павелків Віталій Романович – доктор психологічних наук професор, професор кафедри загальної психології та психодіагностики, декан психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету.

Безлюдна Валентина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

Юрчук Олена Сергіївна – здобувач ступеня PhD кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету за спеціальністю 053 «Психологія».

*Друкується за рішенням Вченої Ради РДГУ
(протокол № 12 від 22 грудня 2026 року).*

на їхнє життя, що призводить до підвищеного рівня тривожності, депресії, порушення сну, зниження академічної успішності та погіршення міжособистісних стосунків. Результати дослідження актуалізують необхідність розробки комплексних стратегій профілактики цифрової залежності та створення програм психологічної допомоги для молоді з урахуванням як негативних наслідків надмірного використання технологій, так і можливостей їх конструктивного застосування для навчання та розвитку особистості.

Список використаних джерел

1. Громова В. Як молодь долає виклики цифрової залежності та вигорання. proIT. URL: <https://surl.li/ifjxmg> (дата звернення: 20.11.2025).
2. Інтернетзалежність – причини поширення та наслідки. Psychologist. URL: <https://surl.li/iprmqd> (дата звернення: 19.11.2025).
3. Rogers K. US teens use screens more than seven hours a day on average. CNN. URL: <https://surl.li/bfnqwm> (дата звернення: 18.11.2025).
4. Yablonska T., Yuanjie L. Psychological characteristics of young men with Internet addiction: A cross-cultural study. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University Series "Pedagogy and Psychology"*. 2023. Т. 9, № 3. С. 92. DOI: <https://doi.org/10.52534/msu-pp3.2023.91>
5. Your kid is spending too much time on their phone. Here's what to do about it. CNN. URL: <https://surl.li/uowzvw> (дата звернення: 19.11.2025).

УДК 159.922.8-056.49

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ БУЛІНГУ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

Янко Елеонора, здобувач ОС «Бакалавр»

спеціальність 053 «Психологія», 1 курс, РДГУ

Науковий керівник: Джеджеря О.В., старший викладач

Постановка проблеми. У підлітковому віці соціальна взаємодія значно ускладнюється через інтенсивні зміни особистісного, емоційного та когнітивного характеру. Одним із проявів деструктивної комунікації є шкільний булінг, що виявляється як систематичне цькування, притиск або агресивне ставлення до конкретної особи в освітньому середовищі. Сьогодні проблема булінгу в закладах освіти визнана масштабним явищем, яке потребує наукового аналізу та постійного моніторингу [1, с. 212].

Особливу увагу привертає питання міжособистісних стосунків підлітків, в межах яких формується і закріплюється агресивна поведінка по відношенню до ровесників. Адже, як зазначається в дослідженнях, саме підліткове середовище визначається особливою вразливістю відносно соціального тиску, стимулює конформізм, а отже – сприяє толерантності до актів насильства і приниження [5, с. 127]. Булінг виконує функцію соціального маркування, коли об'єкт переслідування штучно відокремлюється від групи та позбавляється базових можливостей інтеграції. Подібна динаміка підсилюється емоційною нестабільністю періоду полового дозрівання, труднощами ідентифікації та прагненням до домінування серед однолітків [4, с. 14].

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази та превентивних програм з профілактики булінгу, їх реалізація в реальному освітньому просторі нерідко є фрагментарною. Ефективність втручання знижується внаслідок системної недооцінки психологічного підґрунтя цього явища.

Мета дослідження – виявлення та характеристика психологічних факторів, які сприяють виникненню булінгу серед підлітків в умовах освітнього закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні психологічних характеристик підлітків, які демонструють агресивну поведінку в шкільному середовищі, простежується стійкий зв'язок між схильністю до булінгу та низьким рівнем емпатії. Відсутність емпатичних реакцій корелює з байдужістю до негативних наслідків для жертви [1, с. 213].

Серед мотиваційних характеристик агресора (булера) ключовою вважається потреба в домінуванні, яка реалізується через нав'язування контролю та сили над слабшими чи ізольованими членами групи. Домінування трактується як засіб утвердження свого статусу в групі в умовах, коли інші форми самоствердження є недоступними чи соціально неприйнятними [4, с. 15]. Такий механізм може бути підсилений позитивним підкріпленням з боку оточення, яке схильне схвалювати чи ігнорувати подібні прояви поведінки [5, с. 127].

Суттєвим фактором застосування булінгу виступає фрустрованість – стан внутрішньої напруги, зумовлений незадоволенням базових потреб, зокрема у визнанні, безпеці чи прийнятті. У відповідь на перешкоди у задоволенні цих потреб агресор може обирати деструктивні способи емоційного розрядження, зокрема через застосування фізичного чи психологічного тиску на інших. Зафіксовані випадки демонструють, що булінг часто стає формою реактивної поведінки на тривалі епізоди несправедливого ставлення чи емоційного занедбання з боку дорослих [2].

У сукупності ці характеристики створюють психологічний профіль особи, схильної до використання насильницьких форм комунікації, що вимагає цілеспрямованого втручання з боку шкільних психологів, педагогів та соціальних служб.

Особистісний портрет підлітка, який зазнає систематичного переслідування з боку ровесників, характеризується специфічним поєднанням внутрішніх рис, що знижують здатність до ефективного самозахисту та адаптації у певному соціальному середовищі (наприклад, класі). Однією з найбільш репрезентативних характеристик є занижена самооцінка, яка формує неадекватне уявлення про власну цінність і компетентність. Такий підліток часто не має впевненості у своїх діях, уникає ініціативи, легко піддається впливу оточення та демонструє підвищену вразливість до існуючих або уявних викликів.

Поряд із цим простежується високий рівень тривожності – як ситуативної, так і особистісної, що виявляється в очікуванні загрози з боку інших. У шкільних умовах це спричиняє переживання страху, напруги, призводить до порушення емоційної регуляції та уникнення контактів, які асоціюються з потенційною небезпекою [1, с. 215]. Охарактеризований емоційний фон поглиблюється при кожному акті негативної взаємодії, формуючи стійке уявлення про власну незахищеність.

Ще однією рисою, яка часто зустрічається у поведінковій структурі жертви, є соціальна ізольованість. Вона може бути як наслідком попереднього відторгнення з боку однолітків, так і первинною особливістю, що створює умови для подальшої маргіналізації в межах учнівського колективу. Відсутність підтримки з боку ровесників позбавляє дитину ресурсу для захисту, підсилюючи відчуття безпорадності та залежності [3].

Формування таких рис може мати як індивідуальну, так і соціальну детермінацію. Зокрема, в дослідженнях зазначається, що нестача підтримки з боку батьків, порушення стилю виховання, а також досвід попередніх травм можуть призвести до закріплення поведінкової моделі жертви та знижувати мотивацію до подолання ситуації булінгу [4, с. 16]. Процеси формування моделей поведінки у підлітковому віці значною мірою залежать від первинного соціального середовища, до якого належить сім'я та мікросоціум. Сім'я виступає першою інституцією соціалізації, де дитина засвоює базові норми, зразки взаємодії, механізми емоційної регуляції та способи реагування на конфліктні ситуації. Наявність у родині деструктивних моделей поведінки, таких як агресія, емоційне ігнорування чи надмірна жорсткість, значно підвищує ймовірність відтворення аналогічних патернів у міжособистісних відносинах підлітка за її межами [1, с. 215].

У разі, коли родинна система не забезпечує достатнього рівня психологічної безпеки, підліток нерідко шукає компенсаторні стратегії у середовищі однолітків, яке формує мікросоціум. У межах шкільного колективу закріплюються поведінкові стилі, здобуті у родинному досвіді, зокрема домінування чи підпорядкування, уникаюча чи конфліктна взаємодія. Підтвердженням цьому є результати досліджень, які вказують на залежність між стилем сімейного виховання та схильністю до ролі агресора чи жертви у ситуації булінгу [2].

Роль мікросоціальної середовища, що включає шкільний колектив, групу друзів, педагогів, також полягає у створенні соціальних очікувань та норм. В умовах, коли агресивна поведінка толерується або не отримує належного зворотної зв'язку, вона стає прийнятною формою самоствердження чи вирішення суперечностей. Відповідно, відсутність негативної реакції на

прояви цькування сприяє формуванню атмосфери прихованої підтримки булінгу, в якій потерпілий опиняється у становищі соціальної ізоляції [4, с. 17].

Крім того, дослідники звертають увагу на соціальну успадкованість форм взаємодії, що передаються від батьків до дітей не лише на рівні поведінки, а й на рівні емоційних реакцій та комунікативних установок. Зокрема, фіксується повторення неусвідомлених сценаріїв, коли дитина, вихована в умовах жорсткого контролю чи емоційної нестабільності, ідентифікує себе з агресором або з жертвою (залежно від типу засвоєного досвіду) [5, с. 128].

У шкільному колективі групова динаміка відіграє провідну роль у формуванні міжособистісних відносин, створенні субкультурних норм та визначенні соціального статусу кожного учасника. Саме ці процеси визначають, які поведінкові моделі стають домінуючими, а які – маргіналізованими. У контексті булінгу важливим є те, що класифікація підлітків за рівнем популярності, впливу або відчуження формує систему неформальних ієрархій, в межах яких агресивна поведінка може отримати підтримку або бути проігнорованою [1, с. 216]. Високостатусні учні нерідко впливають на формування соціальної думки у класі, встановлюючи критерії прийнятності чи неприйнятності поведінки. Якщо булінг здійснюється учнем з високим статусом, це зазвичай призводить до колективного замовчування або до приєднання частини групи до дій агресора. За таких умов створюється спотворене середовище, де солідарність із жертвою сприймається як девіація, що унеможливорює формування ефективних механізмів колективного опору насильству [4, с. 17].

Групова динаміка також передбачає механізми розподілу ролей: домінуючий, підпорядкований, спостерігач, ізолюваний. У класних колективах ці ролі нерідко закріплюються на підставі емоційної чутливості, стилю поведінки, академічних чи фізичних характеристик. Жертва булінгу найчастіше опиняється у статусі периферійного учасника, чия думка не враховується, а соціальні зв'язки мають слабку інтегрованість. Така позиція знижує шанси на отримання підтримки та сприяє повторюваності ситуацій переслідування [3]. Крім того, статусні позиції впливають на сприйняття норм. Якщо група демонструє толерантність до агресивної поведінки, вона перетворюється на фактор легітимації насильства, що зменшує ймовірність самостійного протистояння окремих учасників. У таких умовах роль педагогічного колективу як регулятора міжособистісних відносин значно зростає, проте виявляється недостатньою [2].

Таким чином, групова динаміка та статусні відносини у класному колективі визначають умови, за яких булінг або підтримується, або гальмується. Сприйняття норм поведінки у середині мікросоціального простору безпосередньо впливає на характер взаємодії між учасниками, визначаючи ступінь безпеки та взаємної відповідальності у середовищі підлітків [5, с. 128].

Висновки. Отже, аналіз психологічних факторів булінгу серед підлітків засвідчує, що явище має складну природу: охоплює індивідуальні особливості учасників конфлікту, характер міжособистісних взаємин, умови сімейного виховання, специфіку мікросоціального середовища, а також групову динаміку у шкільному колективі. Булінг формується на перетині особистісних деформацій, емоційної недостатності та соціальної фрустрованості, що реалізуються в систематичних діях тиску з боку агресору та незахищеності з боку жертви.

Встановлено, що агресивна поведінка нерідко супроводжується низьким рівнем емпатії, прагненням до домінування та порушеннями емоційної регуляції. Натомість жертви характеризуються заниженою самооцінкою, підвищеною тривожністю та соціальною ізолюваністю. Визначальною залишається роль родинного мікросередовища, в межах якого закладаються первинні моделі взаємодії. Вплив групової динаміки та статусних структур у класі додатково формує умови толерантності до насильства або, навпаки, сприяє його нейтралізації.

У зв'язку з цим, профілактика булінгу потребує комплексного підходу, який передбачає активну участь шкільного колективу і сім'ї. Особливого значення набуває впровадження системних психологічних програм, спрямованих на розвиток емоційної компетентності, покращення соціальних навичок та формування безпечного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Богдан В. М. Проблема шкільного булінгу серед підлітків. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти*. 2019. Т. 9. С. 212–219.

2. Віктор В. В. Особливості профілактики булінгу серед підлітків : кваліф. робота ... магістр. : 231. Чернігів : Національний університет «Чернігівська політехніка», 2020. 61 с. URL: <https://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/20891;jsessionid=3AD40920E2B000E48D55C8C7545AAF34> (дата звернення: 21.04.2025).
3. Залозна Г. В. Особистісні характеристики жертв булінгу серед підлітків : кваліф. робота ... магістр.: 053. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. 74 с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/4362> (дата звернення: 18.04.2025).
4. Сорочан Д. А. Булінг: поняття, історія існування, характеристика. *Scientific Journal of Public and Private Law*. 2019. № 6. С. 12–19.
5. Теслюк В., Куль А. Дослідження поширеності булінгу серед підлітків. *SWorldJournal*. 2018. № 13-03. С. 126–130.

ЗМІСТ

Байда Анастасія Вплив музики на емоційну сферу особистості	3
Василюк Юлія Особливості переживання самотності молоддю	5
Герасимюк Анна Вплив методів арттерапії на емоційний стан підлітка	8
Глюза Катерина Чинники розвитку життєстійкості особистості	10
Головіна Оксана Реабілітація проявів ПТСР засобами арттерапії	13
Гопанчук Юлія Від травми до стійкості: травма-орієнтований підхід як шлях до благополуччя молодших школярів	15
Даниш Олена Наукові підходи до визначення поняття та сутності резильєнтності	18
Карплюк Віктор Психологічні фактори розвитку самооцінки в юнацькому віці	22
Конончук Анастасія Прокрастинація як бар'єр у прийнятті рішень здобувачами вищої освіти в умовах невизначеності	23
Король Олена Психоемоційний стан як ключова категорія психологічних досліджень	26
Корчагіна Аліна Вплив дитячо-батьківських відносин на особистість підлітка	30
Кибукевич Т. Формування позитивного ставлення до себе у молодших школярів як ключовий аспект подолання наслідків психотравматичних ситуацій	33
Кудак Микола Детермінанти конфліктності особистості у юнацькому віці	36
Лаврук Людмила Теоретичний аналіз проблеми сімейного насильства та його психологічних чинників	38
Ланевич Ян Інтерпсихічна зумовленість прагнення молоді до удосконалення фізичного «Я»	40
Мацкевич Ольга Стосунки як базова потреба людини в юнацькому віці	42
Мороз Софія Креативність молодших школярів як потенціал для успішної адаптації в умовах нестабільності: умови та механізми розвитку	45
Ничипорчук Іван Психологічні особливості формування толерантного ставлення до ветеранів з тілесними ушкодженнями	47
Опанасюк Вікторія Огляд сучасних підходів та методик психологічного супроводу дітей з РАС у дошкільному віці	49
Редько Вероніка Психологічні та гендерні особливості поведінки підлітків у конфліктних ситуаціях	53
Хименко Андрій Психологічні особливості роботи з людьми, що пережили втрату	55
Шарафан Назарій Зміст психологічної готовності студентської молоді до волонтерської діяльності	56
Шмига Анастасія Особливості формування самооцінки у юнацькому віці: вплив міжособистісної взаємодії та воєнних чинників	59
Юрченко Катерина Чинники формування та психологічні наслідки цифрової залежності в юнацькому віці	62
Янко Елеонора Психологічні фактори булінгу серед підлітків	64

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

СТУДЕНТСЬКИЙ ДАЙДЖЕСТ

Збірник наукових матеріалів здобувачів вищої освіти

Випуск 11

Упорядники:

проф. Павелків Р. В., проф. Корчакова Н. В.

Підписано до друку 25.12.2025 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 5,3 Наклад 300

ТОВ «Центр учбової літератури»

вул. Лаврська, 20 м. Київ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 2458 від 30.03.2006 р.